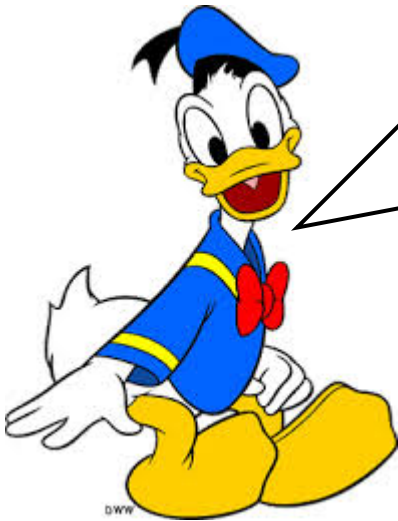
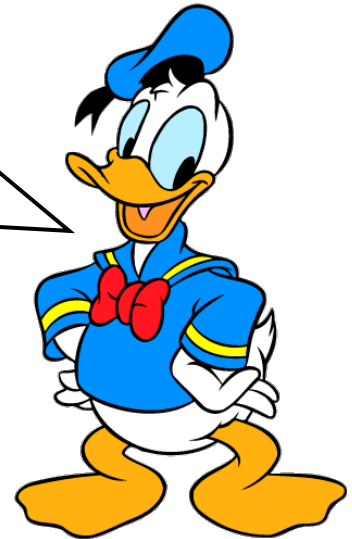

Η παθητική σύνταξη και το ποιητικό αίτιο

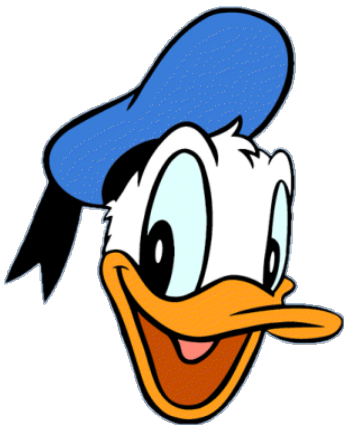

Ας δούμε τι συμβαίνει στα νέα ελληνικά. Πολλές φορές μπορούμε να εκφράσουμε το ίδιο νόημα και με την ενεργητική και με την παθητική σύνταξη. Για παράδειγμα: **Ο ήλιος θερμαίνει τη γη**. Εδώ έχουμε ενεργητική σύνταξη, αφού διατυπώνουμε ένα νόημα με ρήμα ενεργητικής διάθεσης. Όταν, όμως, διατυπώνουμε ένα νόημα με ρήμα παθητικής διάθεσης, τότε έχουμε παθητική σύνταξη: **Η γη θερμαίνεται από τον ήλιο**.

Ο εμπρόθετος προσδιορισμός που αποτελείται από την πρόθεση από και αιτιατική ονόματος που φανερώνει πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο προέρχεται το πάθημα του υποκειμένου λέγεται **ποιητικό αίτιο** (: από τον ήλιο). **Προσοχή όμως!!!** Κάθε προσδιορισμός ρήματος παθητικής φωνής που αποτελείται από την πρόθεση από και αιτιατική δεν είναι και ποιητικό αίτιο. Πχ. Τινάχτηκα από το κρεβάτι πρωί πρωί.

Στην ενεργητική σύνταξη, που είναι και η πιο συχνή, εξαιρείται το υποκείμενο του μεταβατικού ρήματος, δηλαδή το πρόσωπο ή το πράγμα που δρα, ενώ στην παθητική σύνταξη εξαιρείται η δράση που προέρχεται από το ποιητικό αίτιο. Πχ. Ο υλοτόμος κόβει το δέντρο – Το δέντρο κόβεται από τον υλοτόμο.

Ας δούμε τώρα πολύ σύντομα τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική...Μιλάμε ακόμα για το τι συμβαίνει στη νέα ελληνική γλώσσα. Θα δεις στη συνέχεια πως είναι πολύ εύκολο και στα αρχαία ελληνικά!

Ας δούμε το πρώτο παράδειγμα:

Ενεργητική Σύνταξη:	Η Μαρία	βρήκε	το θησαυρό.
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.	Αντικείμενο
Παθητική σύνταξη:	Ο θησαυρός	βρέθηκε	από τη Μαρία
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Π.Φ.	Ποιητικό αίτιο

Πιο αναλυτικά:

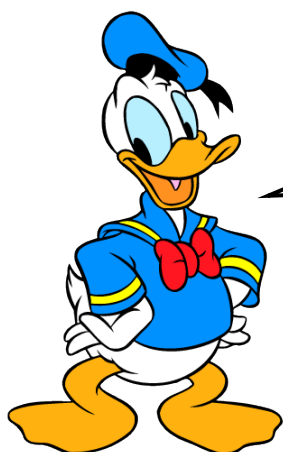
Όταν η ενεργητική σύνταξη μετατρέπεται σε παθητική (δηλαδή, όταν το ρήμα της ενεργητικής διάθεσης γίνεται ρήμα παθητικής διάθεσης, τότε το αντικείμενο του μονόπτωτου ρήματος (το θησαυρό) γίνεται υποκείμενο του παθητικού ρήματος (ο θησαυρός) και το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος (Η Μαρία) γίνεται ποιητικό αίτιο στο παθητικό (από τη Μαρία).

Ας δούμε ένα ακόμα παράδειγμα:

Ενεργητική Σύνταξη:	Οι καθηγητές	εξετάζουν	τους μαθητές	μαθηματικά.
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.	Άμεσο αντικείμενο	Έμμεσο αντικείμενο
Παθητική σύνταξη:	Οι μαθητές	εξετάζονται	(στα) μαθηματικά	από τους καθηγητές
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Π.Φ.	Έμμεσο αντικείμενο	Ποιητικό αίτιο

Πιο αναλυτικά:

Σε αυτή την περίπτωση που το ρήμα μας είναι δίπτωτο (έχει δύο αντικείμενα, ένα άμεσο κι ένα έμμεσο) κατά τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική το άμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού ρήματος. Το δε έμμεσο συνήθως διατηρείται όπως και στην ενεργητική σύνταξη ή μπορεί να γίνει και εμπρόθετο (στα μαθηματικά). Τέλος το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο του παθητικού ρήματος.

Λοιπόν, προτού δούμε πώς μετατρέπουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική στα αρχαία ελληνικά, ας μιλήσουμε λίγο για τους παθητικούς χρόνους. Παθητικούς τύπους της αρχαίας ελληνικής συναντάμε συχνά και στη νέα ελληνική. Πχ. «το μήνυμα ελήφθη», «εξεπλάγην με τη συμπεριφορά του», «ο κύβος ερρίφθη».

Τα ρήματα της αρχαίας ελληνικής με τους τύπους της μέσης φωνής στον ενεστώτα, παρατατικό, παρακείμενο και υπερσυντέλικο μπορούν να δηλώνουν και μέση διάθεση (δηλαδή ενέργεια του υποκειμένου γυρίζει στο ίδιο το υποκείμενο) και παθητική διάθεση (ενέργεια άλλου που την υφίσταται το υποκείμενο). Πχ. το ρήμα *παιδεύομαι* είναι μέσης φωνής και έχει τον ίδιο τύπο και για τη μέση διάθεση και για τη παθητική στους χρόνους ενεστώτα, παρατατικό, παρακείμενο και υπερσυντέλικο.

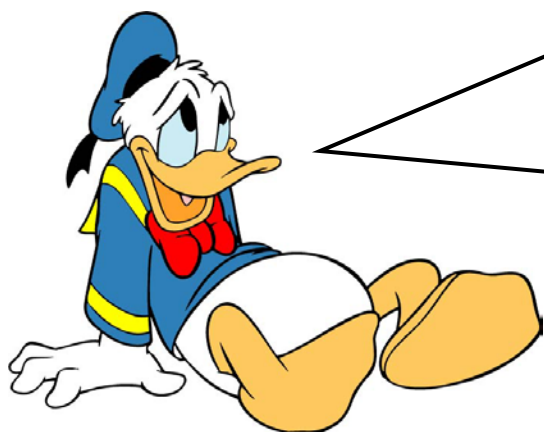
	Ενεστώτας	Παρατατικός	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Μέση διάθεση	παιδεύομαι	ἐπαιδευόμην	πεπαιδευμαι	ἐπεπαιδευμένη
Παθητική διάθεση	παιδεύομαι	ἐπαιδευόμην	πεπαιδευμαι	ἐπεπαιδευμένη

Δεν ισχύει όμως το ίδιο για τον μέλλοντα και τον αόριστο. Οι δύο αυτοί χρόνοι έχουν διαφορετικούς τύπους, όταν φανερώνουν παθητική διάθεση. Έτσι σχηματίστηκε ο παθητικός μέλλοντας και ο παθητικός αόριστος.

	Μέλλοντας	Αόριστος
Μέση διάθεση	παιδεύσομαι	ἐπαιδευσάμην
Παθητική διάθεση	παιδευθήσομαι	ἐπαιδεύθην

Κάποια ρήματα, βέβαια, σχηματίζουν δυο διαφορετικούς παθητικούς τύπους για το μέλλοντα και αντίστοιχα άλλους δύο για τον αόριστο. Γι' αυτό το λόγο έχουμε παθητικό μέλλοντα α' και παθητικό μέλλοντα β' αλλά και παθητικό αόριστο α' και παθητικό αόριστο β'. Για την κλίση των χρόνων αυτών δεσ στη γραμματική.

τάττομαι →	ετάχθην	(παθ. αόρ. α')
γράφομαι →	ἐγράφην	(παθ. αόρ. β')
παιδεύομαι →	παιδευθήσομαι	(παθ. μελλ. α')
βλάπτομαι →	βλαβήσομαι	(παθ. μελλ. β')

Μμμ! Λίγο ακόμα υπομονή... Καλύτερα θα ήταν να μιλήσουμε πρώτα για το ποιητικό αίτιο στα αρχαία ελληνικά. Σε ρήματα παθητικής διάθεσης το υποκείμενο δε δηλώνει αυτόν που ενήργησε, αλλά αυτόν που δέχτηκε μια ενέργεια από κάποιον άλλον. Ο όρος, λοιπόν, που φανερώνει τον υπεύθυνο για το πάθημα του υποκειμένου ονομάζεται ποιητικό αίτιο. Παρά τις μικροδιαφορές η ουσία του ποιητικού αιτίου είναι ίδια τόσο στη ν.ε. όσο και στην α.ε. γλώσσα.

Ποιητικό αίτιο

Στα α.ε. χρησιμοποιείται ως ποιητικό αίτιο οτιδήποτε είναι ουσιαστικό ή όποιο ονομαστικό σύνολο λειτουργεί ως ουσιαστικό. Το ποιητικό αίτιο είναι το αναγκαίο συμπλήρωμα του παθητικού ρήματος που «ποιεί» (=προκαλεί) τη μεταβολή που επέρχεται στην κατάσταση του νέου υποκειμένου. Στην πρόταση της ενεργητικής σύνταξης ήταν υποκείμενο ενώ στη

μετατροπή της πρότασης σε παθητική σύνταξη μετασχηματίζεται σε προθετικό σύνολο ή απλή δοτική.

Το ποιητικό αίτιο παρουσιάζεται στο λόγο με τις εξής μορφές:

Μορφή	Ρηματικός τύπος	Παραδείγματα
<p>α. με την πρόθεση ὑπό και γενική</p> <p>Σπανιότερα με τις προθέσεις: ἀπό ἐκ + γενική παρά πρός</p>	<p>Σε κάθε χρόνο με παθητική διάθεση</p>	<p>Κέφαλος ἐπέισθη ὑπὸ Περικλέους. (=Ο Κέφαλος πείσθηκε από τον Περικλή)</p> <p>Ὡφεληθησόμεθα ἀπὸ τῶν ποιητῶν. (=Οφελούμαστε από τους ποιητές)</p> <p>Ἡ νῆσος δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη. (=Η νῆσος δόθηκε δώρο από τον βασιλιά)</p>
<p>β. με απρόθετη δοτική ονόματος ή αντωνυμίας</p>	<p>Συνήθως υπάρχει ρήμα συντελικού χρόνου (δηλαδή παρακειμένου, υπερσυντελικού και συντελεσμένου μέλλοντα) ή ρηματικό επίθετο σε -τος ή -τέος</p>	<p>Ταῦτα ὠμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοί. (=Αυτά τα είχαμε ομολογήσει κι εμείς και εσύ).</p> <p>Ὁ ποταμός ἐστὶν ἡμῖν διαβατέος. (=Ο ποταμός πρέπει να περαστεί από εμάς)</p>
<p>Σημείωση: Για λόγους σαφήνειας συχνά τίθεται ὑπό + γενική, ιδίως όταν υπάρχει άλλη δοτική. Π.χ. Ἔλεγεν ὅτι οἱ Ἀργεῖοι μάχη ἠττημένοι εἶεν ὑπὸ Λακεδαιμονίων.</p>		

Ναι, αλλά πότε χρησιμοποιούμε την ενεργητική και πότε την παθητική σύνταξη; Εξαρτάται από το τί θέλουμε να τονίσουμε. Στην **παθητική** σύνταξη **δίνεται έμφαση στην πράξη**...ενώ στην **ενεργητική** σύνταξη προβάλλουμε το **ποιος ενήργησε**.

Π.χ. (ν.ε.) Οι φίλοι μου με αγαπούν → Δίνεται έμφαση στο «οι φίλοι» **ΕΝΩ** Εγώ αγαπιέμαι από τους φίλους μου → Δίνεται έμφαση στο «αγαπιέμαι».

Ας δούμε τώρα πώς γίνεται η μετατροπή της ενεργητικής σε παθητική σύνταξη.

Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική

- Κατά τη μετατροπή αυτή γίνονται οι ακόλουθες αλλαγές:
1. Το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο.
 2. Το ενεργητικό ρήμα τρέπεται σε παθητικό στον αντίστοιχο χρόνο. Προσέχουμε το πρόσωπο γιατί θα πρέπει να συμφωνεί με το υποκείμενο της νέας πια πρότασης.
 3. Το αντικείμενο (ενός μονόπτωτου ρήματος) ή το άμεσο αντικείμενο (ενός δίπτωτου ρήματος) τρέπεται σε υποκείμενο, ενώ το έμμεσο αντικείμενο διατηρείται και στην παθητική σύνταξη. Ενοείται πως το υποκείμενο της νέας μας πρότασης (αυτής σε παθητική σύνταξη) συμπαρασύρει στην πτώση του και τους προσδιορισμούς του (κατηγ., επιθ. προσδιορισμό...)

Ας δούμε τα παραδείγματα:

Ενεργητική Σύνταξη:	Οί Έλληνες	ένικησαν	τούς Πέρσας
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.	Αντικείμενο
Παθητική σύνταξη:	Οί Πέρσαι	ἐνικήθησαν	ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Π.Φ.	Ποιητικό αίτιο

Ενεργητική Σύνταξη:	Ὁ διδάσκαλος	διδάσκει	τον νεανίαν	τὴν στρατηγίαν
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.	Άμεσο αντικείμενο	Έμμεσο αντικείμενο
Παθητική σύνταξη:	Ὁ νεανίας	διδάσκεται	τὴν στρατηγίαν	ὑπὸ τοῦ διδασκάλου
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Π.Φ.	Έμμεσο αντικείμενο	Ποιητικό αίτιο

Ενεργητική Σύνταξη:	Δαρεῖος	ἀπέδειξε	Κῦρον	στρατηγόν
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.	Αντικείμενο	Κατηγορούμενο του αντικειμένου
Παθητική σύνταξη:	Κῦρος	ἀπεδείχθη	στρατηγός	ὑπὸ Δαρεῖου
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Ρήμα Π.Φ.	Κατηγορούμενο του υποκειμένου	Ποιητικό αίτιο

Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική

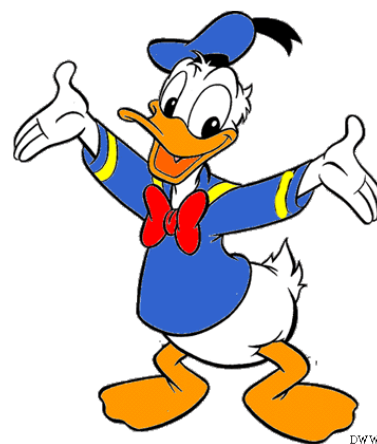
- Κατά τη μετατροπή της παθητικής σύνταξης σε ενεργητική ακολουθείται η αντίστροφη πορεία.
1. Το ποιητικό αίτιο του παθητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο στο ενεργητικό ρήμα.
 2. Το ρήμα από παθητικό γίνεται ενεργητικό. Προσέχουμε να συμφωνεί με το υποκείμενο. Ο χρόνος παραμένει ο ίδιος που ήταν και στην παθητική σύνταξη.
 3. Το υποκείμενο του παθητικού ρήματος γίνεται αντικείμενο στο ενεργητικό ρήμα.

Ας δούμε το παράδειγμα:

Παθητική σύνταξη :	Πάντα	ήμιν	πεποιήνται
Ανάλυση πρότασης:	Υποκείμενο	Δοτική ποιητικού αιτίου	Ρήμα Μ.Φ.
	(μτφρ.) Όλα από εμάς έχουν πραγματοποιηθεί.		
Ενεργητική Σύνταξη:	Πάντα	ήμεις	πεποιήκαμεν
Ανάλυση πρότασης:	Αντικείμενο	Υποκείμενο	Ρήμα Ε.Φ.
	(μτφρ.) Όλα εμείς τα έχουμε πραγματοποιήσει.		

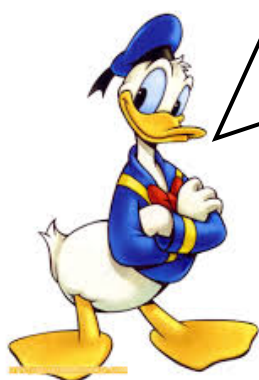
Προσοχή!! Κάθε περίπτωση προθετικού συνόλου, που ταυτίζεται εξωτερικά με τη μορφή του ποιητικού αιτίου (ιδίως: υπό +γενική), δεν είναι και ποιητικό αίτιο.

Π.χ. Οὐκ ἐδύναντο καθεῦδεν ὑπὸ λύπης και πόθου πατρίδος (=δεν μπορούσαν να κοιμηθούν εξαιτίας της λύπης τους και του πόθου τους για την πατρίδα). Γι'αυτό το λόγο θα πρέπει να εντοπίσουμε την ακριβή σημασιολογική διάθεση του ρήματος. Μας ενδιαφέρει να δούμε αν όντως ο ρηματικός τύπος είναι παθητικής διάθεσης...η μορφή του ρηματικού τύπου από μόνη της δε μας βοηθάει (βλέπε πχ το ρηματικό τύπο του «πεπαίδευμαι» που μπορεί να είναι και μέσης και παθητικής διάθεσης!). Άλλωστε κατά τη μετατροπή της παθητικής σύνταξης σε ενεργητική έχουμε ρήμα (μεταβατικό) +αντικείμενο. Κατά συνέπεια ποιητικό αίτιο έχουμε όταν το όλο νόημα της πρότασης/λόγου είναι παθητική διάθεσης.

Πχ. Οὐδεις ἐκοιμήθη ἐκείνης τῆς νυκτός(=Δεν κοιμήθηκε κανείς εκείνη τη νύκτα). Ο τύπος ἐκοιμήθη είναι ως προς τη μορφή του παθητικός...όχι όμως και ως προς τη σημασία του. Το ρήμα κοιμάμαι είναι μέσης διάθεσης. Η ενέργεια ξεκινάει από το υποκείμενο και καταλήγει στο υποκείμενο. Δεν παθαίνει το υποκείμενο από κάποιον άλλον.

Πχ. Δάκρυα ἐκχεῖται ὑπὸ τῶν λόγων τούτου (=Δακρύζει από τα λόγια (εξαιτίας των λόγων) αυτού). Στο παράδειγμα το προθετικό σύνολο «ὑπὸ τῶν λόγων» συμπίπτει ως προς τη μορφή του με το ποιητικό αίτιο, εκφράζει όμως το αναγκαστικό αίτιο, γιατί το ρήμα είναι μέσης διάθεσης.

Τέλος, δε θα πρέπει να συγχέουμε τη διάθεση με τη φωνή. **ΦΩΝΗ** λέγεται το σύνολο των τύπων τους οποίους σχηματίζει το ρήμα κατά την κλίση του. **ΔΙΑΘΕΣΗ** λέγεται η ιδιαίτερη σημασία του ρήματος που δείχνει ότι το υποκείμενο ή ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση. Η **φωνή**, λοιπόν, αναφέρεται στη **μορφή** (στον τύπο) του ρήματος, ενώ η **διάθεση** στη **σημασία** του. Έτσι ένα ρήμα μπορεί να βρίσκεται στην Ε.Φ. χωρίς να έχει ενεργητική διάθεση (Ε.Δ.) (πχ πάσχω) και αντίστροφα ένα ρήμα να έχει Ε.Δ. χωρίς να βρίσκεται στην Ε.Φ. (πχ κήδομαι(=φροντίζω)). Συνήθως όμως ακολουθούν την Ε.Φ. ρήματα με Ε.Δ., ενώ τη Μ.Φ. ρήματα με διάθεση μέση ή παθητική. Τα ουδέτερα ρήματα άλλοτε ακολουθούν την Ε.Φ. κι άλλοτε τη Μ.Φ.